

Ewa Pancer-Cybulska
ORCID: 0000-0002-4242-8713
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

<https://doi.org/10.19195/2450-274X.7.4>

Praca na własny rachunek w świetle literatury — podejście terminologiczne

Abstrakt: Terminy „praca na własny rachunek” i „samozatrudnienie” są często stosowane jako synonimy. Artykuł wskazuje na różnice znaczeniowe tych pojęć, a także na rozmaite sposoby ich definiowania. Autorka przywołuje liczne definicje proponowane przez naukę, polską i zagraniczną literaturę przedmiotu oraz podawane w aktach prawa krajowego i międzynarodowego. Z uwagi na ewolucję współczesnych form pracy opisane zostały też zjawiska networkingu, zatrudnienia hybrydowego i inne formy samozatrudnienia zyskujące popularność w ostatnich latach, zwłaszcza w sektorze gospodarki cyfrowej. Opracowanie prezentuje obfitość źródeł i poglądów badaczy, analizujących pracę na własny rachunek jako ważny element współczesnej gospodarki.

Słowa kluczowe: praca na własny rachunek, samozatrudnienie, prawo pracy, gospodarka cyfrowa, Eurostat

Self-employment in the light of literature: Terminological approach

Abstract: The terms “self-employment” and “freelance work” are often used as synonyms. The article points to the differences in the meaning of these concepts, as well as to various ways of defining them. The author cites numerous definitions proposed by science, Polish and foreign subject literature, as well as given in acts of Polish and international law. Due to the evolution of modern forms of work, the phenomenon of “networking,” “hybrid employment” and other forms of self-employment have also been described, which have been gaining popularity in recent years, especially in the “digital economy” sector. The article presents the abundance of sources and views of researchers analyzing “self-employment” as an important element of the modern economy.

Keywords: self-employment, freelance work, labour law, digital economy, Eurostat

Wstęp

Czy praca na własny rachunek i samozatrudnienie to to samo? Nie tylko w potocznym, powszechnym rozumieniu terminów tych używa się zamiennie, także w literaturze panuje różnorodność w tym zakresie, a autorzy zwykle stosują konsekwentnie tylko jedno z tych określeń. Odwoływanie się do literatury zagranicznej sprzyja utożsamianiu i zamiennemu wykorzystywaniu tych pojęć, co wynika z ich tłumaczenia na język polski, chociaż w języku angielskim określenie *self-employment* ma *de facto* charakter wyłączny. Czy w rzeczywistości na gruncie ekonomii istnieje uzasadnienie dla rozróżniania i odrębnego traktowania samozatrudnienia i pracy na własny rachunek?

Teoretyczne rozważania na ten temat nie są zbyt częste w literaturze. Należałoby nawet powiedzieć, że jest ich właściwie zbyt mało w porównaniu z coraz bogatszą literaturą na temat innych aspektów, głównie praktycznych, samozatrudnienia. Przemiany gospodarcze XXI wieku widoczne jak w soczewce na rynku pracy od pewnego czasu tworzą sprzyjające uwarunkowania do zainteresowania się pracą na własny rachunek, która jako forma organizacyjna towarzyszyła ludzkiej działalności i wytwórczości od zawsze. Utożsamiana z rzemiosłem oraz usługami traciła na znaczeniu wraz z kolejnymi fazami rewolucji przemysłowej i mechanizacji produkcji, aby w dobie automatyzacji i robotyzacji ponownie zyskać na popularności jako jedna z elastycznych form pracy w kontekście prowadzenia polityki zatrudnienia czy szerzej — polityki rynku pracy, a nawet ogólnej polityki makroekonomicznej. Praca na własny rachunek pozwala przeciwdziałać wysokiemu bezrobociu, wpływa na poziom i jakość życia, umożliwia lepsze zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnych, wypełnia lukę rynkową niezagospodarowaną przez większe przedsiębiorstwa, pełni funkcję dochodową oraz fiskalną, a do tego cechuje ją duża elastyczność w sytuacji wahań koniunkturalnych, może też sprzyjać dyfuzji innowacji, między innymi dzięki pomysłom biznesowym pozwalającym traktować dany rodzaj jednoosobowej działalności jako start-up.

Celem niniejszego tekstu jest ukazanie występujących w literaturze przedmiotu różnych ujęć terminów „samozatrudnienie” i „praca na własny rachunek” oraz głównych zagadnień badawczych dotyczących tej formy pracy. Opracowanie można potraktować jako swoisty pilotaż przeprowadzony na bazie zasobów biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kwerenda dotyczyła przede wszystkim nowej literatury, obejmującej lata 2006–2020. Cele aplikacyjne artykułu wiążą się z przewidywanym wykorzystaniem go w systematycznym przeglądzie literatury na ten temat, który został zaplanowany jako następny etap szerszego projektu badawczego. W tekście zastosowano metody studiów literaturowych oraz analizy krytycznej.

Ujęcie terminologiczne — stan wiedzy

W tekstach o charakterze formalnym — prawnym i statystycznym — zachowywana jest dbałość o użycie terminów zgodnych z definicjami opisanymi w metadanych, zwłaszcza w poszczególnych opracowaniach metodycznych. Nie są wówczas stosowane synonimy. W międzynarodowej i krajowej systematyce pracujących wyróżnia się:

1. osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (jest to zdecydowanie największa grupa, której udział wśród pracujących w Polsce w 2020 roku wynosił 73,9%);

2. osoby wykonujące pracę nakładczą, agentów, członków spółdzielni produkcji rolniczej, duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie (niewielki łączny udział wśród pracujących — 0,3%);

3. pracodawców i pracujących na własny rachunek (25,8%)¹.

Pracodawcy zatrudniają minimum jednego pracownika najemnego, a pracujący na własny rachunek pracują samodzielnie. Na kategorię pracodawców i pracujących na własny rachunek składają się trzy grupy osób:

1. właściciele, współwłaściciele i dzierżawcy gospodarstw indywidualnych w rolnictwie wraz z pomagającymi im członkami rodzin;

2. właściciele i współwłaściciele łącznie z pomagającymi im członkami rodzin podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie;

3. inne osoby pracujące na własny rachunek, na przykład wykonujące wolne zawody².

W literaturze naukowej i opracowaniach publicystycznych terminy „praca na własny rachunek” oraz „samozatrudnienie” stosowane są zamiennie. Zwykle jednak przedmiot rozważań jest zawężony do działalności poza indywidualnymi gospodarstwami rolnymi, niezależnie od tego, czy zostało to wyraźnie zaznaczone w tekście. Jest to ważna uwaga, gdyż w polskich indywidualnych gospodarstwach rolnych pracowała większość osób z tej grupy (w 2020 roku 13,8% ogółu pracujących, podczas gdy udział pozostałych osób pracujących na własny rachunek i pracodawców wynosił 12,0%³).

Warto podkreślić, iż dla ujęcia formalnego analizowanego pojęcia stosuje się definicje przyjmowane przez GUS i Eurostat, które są odzwierciedleniem innych definicji stosowanych powszechnie, między innymi przez ONZ, MOP czy OECD. W bazie metadanych Eurostatu RAMON osoby prowadzące działalność na własny rachunek, prowadzące działalność gospodarczą, rolniczą lub zawodową są uważa-

¹ Wyliczono na podstawie opracowanego przez GUS *Rocznika statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej 2021*, Warszawa 2021, s. 241.

² *Ibidem*, s. 231–232.

³ *Ibidem*, s. 241.

ne za pracujące (i wykazywane statystycznie), jeśli spełniony jest jeden z następujących warunków:

1. osoba pracuje we własnym przedsiębiorstwie, praktyce zawodowej lub gospodarstwie rolnym;
2. osoba poświęca czas na prowadzenie firmy, praktykę zawodową lub gospodarstwo rolne, nawet jeśli nie dokonano sprzedaży, nie wykonano żadnych profesjonalnych usług lub niczego nie wytworzono;
3. osoba jest w trakcie zakładania firmy, gospodarstwa rolnego lub praktyki zawodowej; obejmuje to zakup lub instalację sprzętu oraz zamawianie dostaw w ramach przygotowań do otwarcia nowej firmy⁴.

1. Publikacje polskojęzyczne

Można się zastanawiać, dlaczego właśnie teraz nadszedł czas szczególnego zainteresowania samozatrudnieniem. Wiadomo, że jest to zjawisko towarzyszące człowiekowi, odkąd tylko zaczął przejawiać zewnętrzną aktywność zawodową, czyli od zawsze. Argumentów można podać co najmniej kilka. Mają one związek na przykład z globalizacją i jej problemami, wyzwaniem XXI wieku w sferze zrównoważonego rozwoju czy przewidywaniami prawdopodobnych scenariuszy rozwoju światowej i krajowej gospodarki. W każdym przypadku pojawia się w analizie zagadnienie pracy i przedsiębiorczości, innowacyjności itp., czyli kategorii, które w niemałym stopniu kształtują obecny i przyszły rynek pracy.

W monografii pod redakcją Małgorzaty Skrzek-Lubasińskiej i Romana Sobieckiego z 2017 roku⁵ znajdujemy omówienie, a czasem tylko zarysowanie, większości aspektów samozatrudnienia, które są przedmiotem literatury fachowej, począwszy od ogólnych rozważań teoretycznych nad istotą pojęcia samozatrudnienia. Skrzek-Lubasińska wskazuje problemy definicyjne i analityczne związane z tą kategorią na gruncie prawnym i statystycznym, a także naukowym. Wyszczególnia ponadto istniejące różnice i rozbieżności w poszczególnych ujęciach oraz rozważa związki samozatrudnienia z przedsiębiorczością i pracą najemną, co należy do zagadnień wciąż dyskutowanych mimo przyjęcia pewnych standardów przez MOP, OECD czy całą UE. Przywołując funkcjonujące definicje samozatrudnienia i porządkując je według różnych kryteriów, autorka dąży do uzyskania uniwersalnej klasyfikacji, co byłoby bardzo pożądane.

⁴ Eurostat, *Concepts and Definitions*, https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16624435&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=work&CboTheme=&IsTer=&IntCurrentPage=1&ter_valid=0 (dostęp: 28.08.2022).

⁵ *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór przedsiębiorczych?*, red. M. Skrzek-Lubasińska, R. Sobiecki, Warszawa 2017.

O roli samozatrudnienia w gospodarce narodowej pisał z kolei Jerzy Cieślík⁶, zaczynając od wskazania przejawów samozatrudnienia, które pozwalają na zrozumienie istoty i zróżnicowania jego form. Autor wymienia różnice między samozatrudnieniem wymuszonym czy narzuconym a tym, które jest przejawem dążeń, aspiracji i planów, często ambitnych i wartościowych także w ujęciu finansowym. W jego opracowaniu znajdujemy interesującą analizę struktury przedsiębiorczości w krajach Europy w 2014 roku w podziale na pracodawców i samozatrudnionych. Z analizy wynika istotna rola samozatrudnienia, ale też ukazana zostaje płynna granica między zatrudnieniem a przedsiębiorczością.

Kwestie bardziej praktyczne podejmuje w swojej pracy Joanna Żukowska⁷, która charakteryzuje trend samozatrudnienia w krajach UE oraz OECD w okresie 2008–2015. Z jej analizy wynika utrzymywanie się trendu w badanej populacji — Polska plasuje się wysoko, na 3. pozycji, z wynikiem 21,2% ogółem w 2015 roku; także w odniesieniu do samozatrudnienia solo kobiet oraz mężczyzn pozycja kraju jest stosunkowo wysoka (odpowiednio 17,6% oraz 24,2%). Dominują kraje należące do modelu latynoamerykańskiego (Kolumbia — 50%, Meksyk — 33%), w Europie są to Włochy i Grecja ze wskaźnikami odpowiednio 25 i 35%. Autorka omawia też grupę krajów przyjaznych samozatrudnieniu dzięki kształtowaniu najbardziej sprzyjających warunków w zakresie systemu podatkowego, składek na ubezpieczenia społeczne i kosztów życia. W 2016 roku były to: Estonia, Rumunia, Cypr, Czechy i Czarnogóra — co ciekawe, są to kraje niezbyt wysoko klasyfikowane według skali samozatrudnienia.

Samozatrudnienie kobiet to temat często podnoszony w literaturze specjalistycznej. W swojej monografii aspekty te analizuje Ewa Lisowska⁸, dokonując przy tym głównego wyodrębnienia kwestii kulturowych i ekonomicznych tego zjawiska w Polsce i na świecie. Zaprezentowany przez autorkę diagram pokazuje pracujących według statusu, płci i regionu świata w 2009 roku, co pozwala zauważyć pewne prawidłowości w odniesieniu do struktury pracujących (pracownicy najemni, pracodawcy, samozatrudnieni oraz pomagający członkowie rodzin, czyli kategorie przyjęte w międzynarodowej statystyce rynku pracy). Badaczka omawia też przypadki łączenia samozatrudnienia z innymi formami świadczenia pracy, czyli pisze *de facto* o samozatrudnieniu hybrydowym, nie używając jednak tego terminu. W Polsce te wskaźniki są wyższe od europejskich w grupie zarówno kobiet (14%), jak i mężczyzn (17%). Interesujące w omawianej monografii jest ponadto rozważenie motywów i uwarunkowań podejmowania przez kobiety decyzji o samoza-

⁶ J. Cieślík, *Samozatrudnienie w Polsce na tle tendencji ogólnoświatowych: wyzwania w sferze polityki wspierania przedsiębiorczości i zabezpieczenia emerytalnego przedsiębiorców*, „Studia BAS” 2019, nr 2 (58), s. 9–28, <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2019.10>.

⁷ J. Żukowska, *Samozatrudnienie — charakterystyka trendu w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór...*, s. 53–65.

⁸ E. Lisowska, *Nowe formy aktywności zawodowej kobiet. Samozatrudnienie i własna firma*, „Monografie i Opracowania / Szkoła Główna Handlowa” 440, 1998.

trudnieniu, z użyciem kategorii przyciągania i wypychania do samozatrudnienia, oraz wskazanie przez kobiety barier, wśród których istotną rolę odgrywają kulturowe, wymagające szczególnych działań ze strony otoczenia międzynarodowego i krajowych inicjatyw na rzecz zwiększania udziału kobiet w gospodarce.

Poza wspomnianymi szeroko zakrojonymi problemami w książkach poruszane są też zagadnienia sformułowane stosunkowo wąsko, ale o nie mniejszym ciężarze gatunkowym w kontekście samozatrudnienia. Trzeba tu wskazać na prawne aspekty sprowadzone do problemu prawa osób samozatrudnionych do rokowań zbiorowych. Przykładowo Barbara Surdykowska⁹ omawia międzynarodowe oraz polskie regulacje w zakresie prawa do rokowań zbiorowych dla osób samozatrudnionych, formułując wiele ważnych warunków, bez których omawianie interesującego nas tu zagadnienia nie byłoby możliwe. Jednym z nich jest uznanie za samozatrudnionych osób fałszywie samozatrudnionych, czyli ekonomicznie zależnych, które powinny być traktowane jak pracownicy. Problem zdefiniowania samozatrudnionego oraz uznanie rokowań zbiorowych za właściwe narzędzie do rozwiązywania problemów to kolejne istotne uwarunkowania omówione w tej pracy.

Inne opracowanie dotyczące determinant samozatrudnienia odnosi się do wąskiego zagadnienia ze względu na przyjętą metodę badawczą, to jest regresję logitową, opartą na funkcji logistycznej, służącą do objaśniania zmiennych jakościowych. Zastosowanie przez Dorotę Kmiec¹⁰ metody regresji logistycznej (logitowej) pozwoliło na wskazanie cech sprzyjających samozatrudnieniu w oparciu na informacjach opisujących pracujących, będących uczestnikami badania ukazanego w monografii. Uzyskane wyniki potwierdziły dotychczasową wiedzę na temat determinant samozatrudnienia w Polsce. Przede wszystkim udowodniono, że czynniki wpływające na decyzję o rozpoczęciu działalności gospodarczej, czyli czynniki zwiększające skłonność do samozatrudnienia, to wiek, posiadanie dzieci, płeć męska, kontynuowanie kształcenia po zakończeniu regularnej edukacji, zamieszkanie w mieście oraz wykonywanie pracy różnej od formalnego wykształcenia. Do pozytywnych wyników badania należy też zaliczyć proponowane otwarcie nowych kierunków badań, na przykład wpływu deregulacji zawodów czy polityki prorodzinnej na wzrost samozatrudnienia, zwłaszcza kobiet.

Kolejne zagadnienie bardzo ściśle związane z samozatrudnieniem zostało ukazane przez Annę Jasińską-Biliczak w monografii *Samozatrudnieni specjaliści — współczesny wymiar ekonomii społecznej*¹¹. Jak słusznie przyznaje autorka, jest to początkowy etap badania związanego z kształtującym się zjawiskiem przechodzenia do trzeciego sektora specjalistów, którzy w formie samozatrudnienia chcą re-

⁹ B. Surdykowska, *Między samozatrudnieniem fałszywym a zależnym*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2016, nr 2, s. 24.

¹⁰ D. Kmiec, *Determinanty samozatrudnienia w Polsce. Czynniki wpływające na decyzję o rozpoczęciu działalności gospodarczej*, [w:] *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór...*, s. 85–103.

¹¹ A. Jasińska-Biliczak, *Samozatrudnieni specjaliści — współczesny wymiar ekonomii społecznej*, Warszawa 2017.

alizować swoje życiowe i zawodowe cele. Zakładając, że nie jest to konieczność czy wymuszenie takiej formy pracy, oraz mając świadomość rosnącej roli gospodarki społecznej, należy upatrywać w tym zjawisku silniejszego trendu.

Networking, o którym czytamy w ostatnim rozdziale tej książki, można uznać za *signum temporis*, zwłaszcza dla samozatrudnionych. Względy towarzyskie czy społeczne, które dla wielu są kryterium przystępowania do sieci, dla samozatrudnionych w kolejnej dekadzie XXI wieku stają się koniecznością.

Agnieszka Klucznik-Törő¹² w swojej pracy weryfikuje hipotezę o konieczności stosowania ilościowego i jakościowego podejścia do oceny networkingu przez samozatrudnionych. Jak wynika z jej badań, istnienie w sieci oraz odpowiednie zarządzanie kontaktami jest dużą częścią sukcesu zawodowego, zwłaszcza dla wykonujących wolne zawody, wśród których przenoszenie działalności do sieci odbywa się na coraz większą skalę.

Omówienie kategorii pozycji zwartych zamyka współautorskie opracowanie Małgorzaty Skrzek-Lubasińskiej i Zofii Gródek-Szostak *Różne oblicza samozatrudnienia*¹³. W pierwszej części książki znajdujemy przegląd definicji samozatrudnienia występujących w literaturze, wskazujący na wielość, różnorodność i niejednoznaczność tego pojęcia. Autorki podejmują dyskusję nad istotą samozatrudnienia i możliwością jego klasyfikowania, stosując takie kryteria jak: niezależność działania, innowacyjność i kreatywność, inwestowanie i własność środków produkcji, poziom profesjonalizmu czy przyczyny podjęcia decyzji o samozatrudnieniu (motywacja). W każdym przypadku zauważają podobieństwa i różnice w definicjach — żadne z kryteriów nie może być uznane za przesądzające w klasyfikowaniu danej działalności jako samozatrudnienie.

Także przegląd oficjalnych stanowisk i dokumentów przyjętych przez instytucje międzynarodowe potwierdza istnienie różnych interpretacji samozatrudnienia i brak jednej obowiązującej definicji. Instytucje Unii Europejskiej, MOP czy OECD stosują własne definicje, różne od przyjętych przez inne organizacje, niemniej jednak badaczkom udało się wyprowadzić pewne wspólne reguły badania rynku pracy odnośnie do metodologicznych podstaw. Dzięki temu możliwa jest porównywalność międzynarodowa niektórych aspektów samozatrudnienia. Autorki pokazały przy tym, jaki wpływ na wyniki badań statystycznych ma przyjęcie określonej definicji. Przykładowo liczba zatrudnionych w Polsce w 2017 roku w zależności od definicji samozatrudnionego wynosi od 7,5% (GUS, *Monitoring rynku pracy*), przez 13,6% (Eurostat, GUS), 17,9% (GUS — LFS [BAEL]), po 20,3% (Eurostat, OECD)¹⁴.

Badaczki ukazują też, jak pojawianie się nowych przypadków samozatrudnienia wpływa na konieczność stosowania nowych nazw i terminów, co jest wyrazem

¹² A. Klucznik-Törő, *Networking — być albo nie być samozatrudnionych*, [w:] *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór...*, s. 153–163.

¹³ M. Skrzek-Lubasińska, Z. Gródek-Szostak, *Różne oblicza samozatrudnienia*, Warszawa 2019.

¹⁴ *Ibidem*, s. 25.

zwiększania się liczby elastycznych form zatrudnienia w warunkach globalnej gospodarki XXI wieku. W terminologii pojawiają się na przykład takie określenia jak: *ipros*, czyli indywidualny profesjonalista; *freelancer* — prowadzący własną działalność, opierając się na aktywach, do których należy tylko własna wiedza; *bo-gus self-employed*, czyli fałszywy samozatrudniony, świadczący usługi tylko jednemu klientowi, inaczej mówiąc — samozatrudniony z konieczności.

Na podstawie wskazanych wcześniej kryteriów Skrzek-Lubasińska i Gródek-Szostak opracowały strukturę gospodarki 2.0, a właściwie — rynku pracy 2.0, wyróżniając w niej następujące kategorie:

- pracodawcy;
- właściciele tradycyjnych firm pracujący samodzielnie;
- właściciele start-upów;
- rolnicy indywidualni;
- freelancerzy (indywidualni profesjonalści);
- samozatrudnieni zależni;
- samozatrudnieni hybrydowi¹⁵.

Jak widać, znajdują się tu kategorie w większości powszechnie akceptowane, ale są też sporne rodzaje samozatrudnienia, do których należą na przykład zatrudniający (obok jedynie zatrudnionych) czy rolnicy indywidualni. Także konkretne przypadki samozatrudnienia hybrydowego budzą rozliczne wątpliwości klasyfikacyjne.

Interesujące i ważne z badawczego punktu widzenia są kwestie samozatrudnienia w kontekście rozwoju gospodarki cyfrowej, która w literaturze jest określana jako *gig economy*, *on-demand economy/just-in-time economy* czy *platform economy*. Mowa odpowiednio o „gospodarce fuch” (oraz *gigersach* jako jej podmiotach), „gospodarce na żądanie” oraz „gospodarce platform internetowych”. Zwłaszcza ta ostatnia forma jest znacząca dla rozwoju samozatrudnienia i innych elastycznych, niestandardowych form pracy, gdyż eliminuje pośredników między zamawiającym a realizującym zlecenie dzięki istnieniu platform służących kojarzeniu partnerów. Wśród konsekwencji tego rozwiązania znajduje się nie tylko skrócenie czasu i uproszczenie procesu składania oraz zdobywania zamówień, ale też kwestie odpowiedzialności za wykonanie, rozłożenie ryzyka oraz inne, dotyczące na przykład gwarancji i ubezpieczenia kontrahentów takich transakcji.

Niezależnie od występowania omówionych wątpliwości i nierozwiązanych kwestii ze statystyk światowego handlu wynika rosnąca liczba sprzedawanych i kupowanych usług, w której to kategorii liderami są: USA, Australia, Kanada, Wielka Brytania i Zjednoczone Emiraty Arabskie — jako kupujący — oraz Indie, Filipiny, USA, Ukraina, Pakistan, Bangladesz, Rosja i Chiny — jako sprzedający¹⁶.

Na zakończenie rozważań o tym, jaki jest wpływ gospodarki cyfrowej na wzrost samozatrudnienia, autorki zwracają uwagę na potencjalne zmiany pojęcia pracy

¹⁵ *Ibidem*, s. 30.

¹⁶ *Ibidem*, s. 102, tabela 6.1.

i sposobów jej mierzenia, wynikające właśnie z ekspansji *gig economy*. Na ich podstawie można dojść do wniosku, że istotą stosunków na rynku pracy nie jest praca (kojarzona z pracownikiem, który jest trwale związany z pracodawcą), ale jej efekty, dla których konkretne uwarunkowania nie są niezbędne, dzięki czemu otwiera się szerokie pole dla samozatrudnienia.

2. Artykuły w czasopismach i publikacjach zbiorowych

Przegląd literatury przedmiotu pozwala zauważyć, że dominuje podejście polegające na wiązaniu pracy na własny rachunek (samozatrudnienia) z przedsiębiorczością, ukazujące wzajemne powiązania tych kategorii. Rozwój samozatrudnienia jest pokazywany jako pozytywny przejaw indywidualnej przedsiębiorczości i symetrycznie — rozwój przedsiębiorczości widziany jest jako funkcja rosnącego samozatrudnienia.

W zależności od koniunktury na rynku pracy dotyczy to wszystkich albo wybranych grup zawodowych, na przykład osób starszych¹⁷. Ich przedsiębiorczość jest możliwa dzięki aktywizacji tej grupy pracowników; jest ona również konieczna w związku z postępującym procesem starzenia się polskiego społeczeństwa. Prezentacja argumentów uzasadniających potrzebę zwiększenia przedsiębiorczości osób starszych pozwala wskazać czynniki skłaniające te osoby do podjęcia własnej działalności gospodarczej oraz bariery utrudniające ten proces.

Niektórzy autorzy¹⁸ podjęli problematykę sytuacji osób starszych na rynku pracy, stawiając przy tym pytanie o formę organizacyjną właściwą dla aktywności osób starszych — zatrudnienie czy samozatrudnienie? Rozważając dylematy wspierania aktywności zawodowej osób starszych, Anita Kaźmierska i Julita Wasilczuk proponują też pewne specjalne narzędzia mające prowadzić do wzrostu indywidualnej przedsiębiorczości.

W literaturze znajdziemy również prace, w których samozatrudnienie jest postrzegane jako przejaw przedsiębiorczości osób z niepełnosprawnościami. Biorąc pod uwagę szczególnie złożoną sytuację takich osób na otwartym rynku pracy, autor jednego z takich tekstów upatruje w samozatrudnieniu osób z dysfunkcjami dogodnego sposobu na wyjście z bezrobocia¹⁹.

¹⁷ A. Niewiadomska, *Samozatrudnienie jako forma rozwoju przedsiębiorczości osób starszych w Polsce*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów: problemy, innowacje, projekty / Education of Economists and Managers: problems, innovations, projects” 2016, nr 3 (41).

¹⁸ Zob. np. A. Richert-Kaźmierska, J. Wasilczuk, *Zatrudnienie czy samozatrudnienie — dylematy wspierania aktywności zawodowej osób starszych*, „Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 167, 2014.

¹⁹ A. Koza, *Samozatrudnienie jako przejaw przedsiębiorczości osób niepełnosprawnych i sposób na wyjście z bezrobocia*, „Marketing i Zarządzanie” 2016, nr 2 (43).

Kolejną grupą zawodową, do której samozatrudnienie jest niejako adresowane, są ludzie młodzi. Beata I. Buchelt, Urban Pauli oraz Aleksy Pochtowski przedstawiają tę formę aktywności zawodowej jako sprzyjającą ograniczeniu bezrobocia wśród osób młodych w Polsce²⁰. Ludziom młodym jest też poświęcone badanie blogów jako narzędzi służących poprawie umiejętności przedsiębiorczości i samozatrudnienia młodzieży²¹. Jego autorki przedstawiły studia przypadku najbardziej znanych polskich blogerów modowych. Można dzięki temu zauważyć, w jakich obszarach rynku i w jakiej formie znajduje zatrudnienie współczesna młodzież.

Zmiany na rynku pracy, które znacząco wpływają na rozwój samozatrudnienia, powodują także powstawanie pewnych grup, które są w szczególności sposobem predestynowane do tej formy aktywności zawodowej. Są to na przykład ukraińscy absolwenci polskich uczelni. Ich wchodzenie po studiach na rynek pracy może się odbywać właśnie poprzez samozatrudnienie, co ze względu na skalę zjawiska zostało przeanalizowane i opisane w formie projektu dzięki wsparciu finansowemu Narodowego Centrum Nauki²².

Bardziej systematyczny charakter mają badanie losów polskich absolwentów szkół wyższych pod kątem samozatrudnienia, którym objęto absolwentów z rocznika 2014²³, oraz analiza zatytułowana *Utalentowani pracownicy jako przedsiębiorcy: nowe podejście do aspiracyjnego samozatrudnienia*²⁴.

Kolejną grupą stanowiącą przedmiot badań pod kątem samozatrudnienia są kobiety na obszarach wiejskich. Na podstawie doświadczeń zgromadzonych przez punkty konsultacyjne KSU²⁵ dokonano oszacowania instytucjonalnego systemu wsparcia i jego znaczenia dla rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród kobiet na terenach wiejskich²⁶.

²⁰ B.I. Buchelt, U. Pauli, A. Pochtowski, *Samozatrudnienie jako forma aktywności zawodowej sprzyjająca ograniczeniu bezrobocia wśród osób młodych w Polsce*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica” 323, 2016, nr 4.

²¹ M.R. Jabłońska, A. Śniegula, *Blogs as Tools for Improving Young People's Entrepreneurial Skills and Self-Employment — Case Study of the Most Successful Polish Fashion Bloggers*, „Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie” 67, 2017, nr 1214.

²² K. Andrejuk, A. Kornychuk, *Ukraińscy absolwenci polskich uczelni: przechodzenie ze studiów na rynek pracy w kontekście samozatrudnienia*, „Problemy Polityki Społecznej” 2018, nr 1 — artykuł powstał na podstawie materiału empirycznego zgromadzonego w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, numer DEC-2013/09/D/HS6/03430.

²³ M. Rocki, *Analiza samozatrudnienia wśród absolwentów polskich uczelni z roku 2014*, „e-Mentor” 2017, nr 4.

²⁴ J. Tyrowicz, M. Smyk, B. Liberda, *Talent Workers as Entrepreneurs: A New Approach to Aspirational Self-Employment*, „Bank i Kredyt / Bank and Credit” 2017, nr 6.

²⁵ KSU (Krajowy System Usług) — sieć instytucji otoczenia biznesu akredytowanych na poziomie krajowym, świadczących usługi szkoleniowo-doradcze i edukacyjne.

²⁶ Z. Gródek-Szostak, A. Szelań-Sikora, J. Rorat, *Znaczenie instytucjonalnego systemu wsparcia przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród kobiet na terenach wiejskich (na przykładzie Punktów Konsultacyjnych Krajowego Systemu Usług)*, „Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych / Problems of Small Agricultural Holdings” 2017, nr 1.

Jeśli mowa o kobietach, to interesujące wnioski zostały sformułowane również na podstawie analizy wybranych aspektów uwarunkowań kulturowych samozatrudnienia Polek w USA²⁷. Warto przy tym zauważyć, że w dobie transformacji gospodarczej w Polsce, w warunkach wysokiego bezrobocia, samozatrudnienie było postrzegane jako szansa na aktywizację kobiet i traktowane jako jedna z form przekształcania polskiej gospodarki w kierunku gospodarki rynkowej²⁸.

Wskazując różne grupy zawodowe na rynku pracy pod kątem samozatrudnienia, nie można zapomnieć o podstawowym rozróżnieniu według płci. Takie ujęcie przedsiębiorczości kobiet i mężczyzn w Polsce znajdujemy w opracowaniu poświęconym zmianom pracy w świetle podejmowania decyzji o założeniu firmy²⁹. Podobny charakter ma badanie pracujących na własny rachunek w Polsce z uwzględnieniem płci i poziomu wykształcenia³⁰.

Innym często podejmowanym zagadnieniem jest rozpoczęcie działalności na własny rachunek (założenie własnej firmy) rozpatrywane z punktu widzenia wyboru odpowiedniej formy organizacyjno-prawnej. Co ciekawe, w literaturze można znaleźć liczne poradniki i instruktaże na temat zakładania działalności przez Polaków w Niemczech³¹. Po uzyskaniu członkostwa w UE i otwarciu niemieckiego rynku pracy w 2011 roku (jako ostatniego w UE) była to przydatna literatura, zwłaszcza jeśli została poparta analizami specjalistów od rynku pracy³².

*Samozatrudnienie jako nowa forma zarobkowania*³³ to pozycja z grupy poradników, w której autorka opisuje rozwiązywanie podstawowych dylematów związanych z samozatrudnieniem, na przykład formą opodatkowania, oraz przypomina o ważnych aspektach, jak: odpowiedzialność, samodzielność, ryzyko gospodarcze, inne formy zatrudnienia (kontrakt menedżerski, umowa-zlecenia, umowa o dzieło).

Innym kontekstem omawiania samozatrudnienia w literaturze przedmiotu jest badanie efektywności różnych form zatrudnienia i ich wpływu na rozwój gospodarki. Analizy prowadzone w skali regionalnej pozwoliły na ustalenie związków między samozatrudnieniem a poziomem przedsiębiorczości regionów³⁴. Analizie poddano także samozatrudnienie jako element systemowego wsparcia rynku pra-

²⁷ A. Szepelska, *Wybrane aspekty uwarunkowań kulturowych samozatrudnienia Polek w USA*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Entrepreneurship and Management” 18, 2017, nr 11, cz. 2.

²⁸ E. Lisowska, *op. cit.*

²⁹ K. Białek, *Entrepreneurship of Women and Men in Poland — Job Changes or Becoming a Firm Owner*, „International Journal of Contemporary Management” 16, 2017, nr 1.

³⁰ A. Turczak, *Pracujący na własny rachunek w Polsce z uwzględnieniem płci i poziomu wykształcenia*, „Marketing i Rynek” 2017, nr 4, s. 39.

³¹ B. Kawa, *Jak założyć firmę w Republice Federalnej Niemiec: samozatrudnienie, sp. z o.o., spółka akcyjna i inne formy działalności gospodarczej. Praktyczny poradnik z przykładami*, Warszawa 2011.

³² *Jakie koszty może zastosować osoba na samozatrudnieniu*, „Dziennik Gazeta Prawna” 10.04.2011.

³³ J. Grywińska, *Samozatrudnienie jako nowa forma zarobkowania*, Kraków 2007.

³⁴ A. Szepelska, *Samozatrudnienie jako forma wspierania rozwoju przedsiębiorczości regionów*, „Ekonomia i Prawo / Economics and Law” 12, 2013, nr 1.

cy w Polsce³⁵. W opinii autorki samozatrudnienie jest alternatywną formą zatrudnienia, zaliczaną do tak zwanych nietypowych form świadczenia pracy, która jest szczególnie przydatna dla osób, które nie znajdują zatrudnienia lub nie są w stanie skorzystać z dostępnych ofert pracy w zgodzie z własnymi aspiracjami zawodowymi. Analizie poddano również zmiany w zakresie samozatrudnienia w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce³⁶. Podobne cele przyświecały autorom badania czynników rozwoju przedsiębiorczości na lokalnym rynku pracy poprzez analizę aktywności ekonomicznej osób samozatrudnionych na Dolnym Śląsku³⁷.

Z kolejnych badań literatury przedmiotu wynika, że samozatrudnienie w zawodach pozarolniczych może być skutecznym czynnikiem włączenia (inkluzji) mieszkańców obszarów wiejskich, co znajduje oparcie w założeniach polityki wiejskiej UE³⁸. Elastyczność tej formy zatrudnienia okazuje się bardzo przydatna w szczególnych sytuacjach występujących na rynku pracy, wymagających bądź stabilizacji, bądź aktywizacji. Samozatrudnienie jest uznawane za interesujące zjawisko także ze względu na własne oceny przedsiębiorców³⁹. Odczucia i system wartości w ocenie indywidualnych przedsiębiorców często mogą się bowiem różnić od ocen zewnętrznych.

Osobną grupę publikacji tworzą te, które podkreślają zalety oraz uzasadniają przewagi tej formy zatrudnienia nad pracą etatową czy najemną. Warto wspomnieć o takich artykułach jak: *Samozatrudnienie — wady i zalety*⁴⁰; *Kiedy lepsze samozatrudnienie*⁴¹; *Samozatrudnienie jest korzystniejsze od pracy na etacie*⁴²; *Samozatrudnienie bardziej się opłaca niż praca na etacie*⁴³; *Samozatrudnienie czasem okazuje się lepsze niż etat*⁴⁴ czy *Nie ma jak na swoim — wady i zalety przejścia na samozatrudnienie*⁴⁵.

³⁵ B. Puzio-Waślawik, *Samozatrudnienie jako element systemowego wsparcia rynku pracy w Polsce*, „Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 145, 2013.

³⁶ B. Puzio-Waślawik, *Samozatrudnienie w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 307, 2013.

³⁷ R. Majkut, J. Pluta, P. Żuk, *Samozatrudnienie — droga do sukcesu czy porażki? Czynniki rozwoju przedsiębiorczości na lokalnym rynku pracy: analiza aktywności ekonomicznej osób samozatrudnionych na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2007.

³⁸ A. Stolarska, *Non-Agricultural Self-Employment as a Factor of Economic Inclusion of the Rural Population*, „Ekonomia i Środowisko / Economics and Environment” 2018, nr 1 (64).

³⁹ D. Niesiołowska, K. Szelałowska-Rudzka, *Samozatrudnienie jako forma przedsiębiorczości indywidualnej w ocenie własnej przedsiębiorców*, „Pieniądze i Więź” 2013, nr 1 (58).

⁴⁰ *Samozatrudnienie — wady i zalety*, Wirtualnemedia.pl 2015, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=466678822&ebSCO=1> (dostęp: 10.04.2022).

⁴¹ *Kiedy lepsze samozatrudnienie*, „Rzeczpospolita” 2010.

⁴² *Samozatrudnienie jest korzystniejsze od pracy na etacie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2010.

⁴³ M. Kutarba, *Samozatrudnienie bardziej się opłaca niż praca na etacie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 12.09.2011.

⁴⁴ *Samozatrudnienie czasem okazuje się lepsze niż etat*, „Rzeczpospolita” 2010, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=279753423&ebSCO=1> (dostęp: 10.04.2022).

⁴⁵ *Nie ma jak na swoim — wady i zalety przejścia na samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 12.09.2013.

Powstała też pewna liczba artykułów podających w wątpliwość przewagę samozatrudnienia i poszukujących argumentów mających osłabić popularność tej formy zatrudnienia. Należą do nich między innymi: *Etat nie jest wcale zły. To samozatrudnienie jest przereklamowane*⁴⁶; *Samozatrudnienie: patologia czy norma naszych czasów*⁴⁷. Autorzy tych publikacji wskazują na realia towarzyszące pracy na własny rachunek w gospodarce przechodzącej kryzys czy też związane z koniecznością dostosowania się do gospodarki rynkowej.

Niemalą część artykułów omawia oddziaływanie na rynek pracy czynników związanych z polityką makroekonomiczną państwa — chodzi głównie o politykę podatkową, o jej wpływ na popularność omawianej formy zatrudnienia dzięki możliwości stosowania rozwiązań podatkowo-prawnych korzystnych z punktu widzenia samozatrudnionego. Charakterystyczne dla tych opracowań jest posługiwanie się narzędziami analizy prawnej, jak na przykład w analizie bezzatrudnieniowych nietypowych form zatrudniania z perspektywy prawnej i socjologicznej⁴⁸ czy takich artykułach jak: *Jak przejść na samozatrudnienie i płacić ryczałt lub podatek liniowy*⁴⁹; *Samozatrudnienie a podatek liniowy*⁵⁰; *Składki do ZUS: Nowa ulga zwiększy samozatrudnienie*⁵¹. Opodatkowanie jako czynnik determinujący samozatrudnienie omawia również Elżbieta Jędruczyk⁵².

Z takich analiz często wynikają niezbyt pozytywne wnioski dotyczące samozatrudnienia w kontekście praw pracowniczych czy szerzej — prawa pracy. Konkluzje zawierane są już w tytułach takich tekstów, między innymi: *Samozatrudnienie nie może obchodzić przepisów prawa pracy*⁵³; *Stawką minimalną w umowy-zlecenia i samozatrudnienie*⁵⁴; *Zamożni etatowcy mogą uciec w samozatrudnienie*⁵⁵; *Co daje samozatrudnienie? Niższy ZUS i utratę przywilejów pracowniczych*⁵⁶.

⁴⁶ *Etat nie jest wcale zły. To samozatrudnienie jest przereklamowane*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2013, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=401955433&ebSCO=1> (dostęp: 12.04.2022).

⁴⁷ *Samozatrudnienie: patologia czy norma naszych czasów*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2007.

⁴⁸ J. Gołaś, *Non-Employee Atypical Forms of Employment in Poland: Sociological and Legal Perspectives*, „Ekonomia i Prawo / Economics and Law” 16, 2017, nr 3.

⁴⁹ *Jak przejść na samozatrudnienie i płacić ryczałt lub podatek liniowy*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2008.

⁵⁰ *Samozatrudnienie a podatek liniowy*, „Rzeczpospolita” 2012, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=388690152&ebSCO=1> (dostęp: 12.04.2022).

⁵¹ B. Wiktorowska, *Składki do ZUS: Nowa ulga zwiększy samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 27.09.2017, <https://praca.gazetaprawna.pl> (dostęp: 14.04.2022).

⁵² E. Jędruczyk, *Opodatkowanie jako czynnik determinujący samozatrudnienie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 76, 2015, nr 1.

⁵³ *Samozatrudnienie nie może obchodzić przepisów prawa pracy*, „Rzeczpospolita” 2016, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=514082262&ebSCO=1> (dostęp: 14.04.2022).

⁵⁴ *Stawką minimalną w umowy-zlecenia i samozatrudnienie*, „DGP — Law” 2016, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=516121055&ebSCO=1> (dostęp: 14.04.2022).

⁵⁵ B. Godusławski, M. Chądzyński, G. Osiecki, *Zamożni etatowcy mogą uciec w samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2017, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=592979634&ebSCO=1> (dostęp: 14.04.2022).

⁵⁶ pr. *Co daje samozatrudnienie? Niższy ZUS i utratę przywilejów pracowniczych*, „Wirtualnemedia. Biznes” 20.03.2013, www.m.wirtualnemedia.pl (dostęp: 16.04.2022).

Tematyce niejasności, a czasem także nieprawidłowości wynikających z samozatrudnienia, w kontekście relacji pracowniczych poświęcono dwie konferencje naukowe, przygotowane na zlecenie Biura Rzecznika Praw Obywatelskich: „Samozatrudnienie — uwarunkowanie i konsekwencje w sferze praw pracowniczych” (30 czerwca 2004 roku) oraz „Mobbing” (26 października 2004 roku). Ich pokłosiem jest publikacja pod redakcją Elżbiety Wichrowskiej-Janikowskiej⁵⁷.

Podsumowując, można powiedzieć, że w zależności od koniunktury rynkowej każde z następujących przeciwstawnych doniesień można uznać za prawdziwe: *Wszyscy przejdą na samozatrudnienie*⁵⁸; *Samozatrudnienie może zostać ograniczone*⁵⁹ czy też *Podatek liniowy: Nie każdy pracownik może przejść na samozatrudnienie*⁶⁰.

Niewykluczone przy tym, że wkrótce ogólnie powszechna może się stać sytuacja samozatrudnienia przy wsparciu korporacyjnym, jak donosi autor artykułu *Pramerica Życie: Samozatrudnienie ze wsparciem korporacyjnym*⁶¹. Dzięki nowym rozwiązaniom technologicznym i ubezpieczeniowym, wzorem firm amerykańskich, takie rozwiązania zaczynają być obecne w Polsce. Chodzi wszak o połączenie korzyści płynących z samozatrudnienia z benefitami, które wynikają z pracy etatowej, co — jak dowodzi praktyka — jest możliwe.

Należy też wskazać, że w literaturze polskiej znalazło się niewiele opracowań dotyczących aspektów zagranicznych bądź międzynarodowych samozatrudnienia czy opisujących popularność tej formy aktywności zawodowej w krajach Unii Europejskiej.

Na zakończenie tego przeglądu trzeba podkreślić rosnące zainteresowanie naukowe tą problematyką w rodzimym środowisku, o czym świadczy działalność publikacyjna Małgorzaty Skrzek-Lubasińskiej. Jedną z jej pierwszych publikacji podnoszących problem niejednoznaczności pojęć związanych z samozatrudnieniem i konieczności ich uporządkowania oraz ujednoczenia na potrzeby statystyki i badań naukowych została opublikowana w 2016 roku⁶².

Rosnące znaczenie elastycznych form pracy, a wśród nich pracy na własny rachunek, w Europie i na świecie znajduje również odbicie w regulacjach prawnych UE dotyczących systemu społecznego, w tym rynku pracy i bezpieczeństwa zatrudnienia. Opierając się na doświadczeniach i praktykach z różnych krajów oraz

⁵⁷ Konferencje naukowe: „Samozatrudnienie — uwarunkowanie i konsekwencje w sferze praw pracowniczych”, 30 czerwca 2004 r., „Mobbing”, 26 października 2004 r., Warszawa, oprac. E. Wichrowska-Janikowska, Łódź 2005.

⁵⁸ *Wszyscy przejdą na samozatrudnienie*, „Dziennik Puls Biznesu” 2009.

⁵⁹ *Samozatrudnienie może zostać ograniczone*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2006.

⁶⁰ M. Majkowska, *Podatek liniowy: Nie każdy pracownik może przejść na samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 22.05.2012.

⁶¹ *Pramerica Życie: Samozatrudnienie ze wsparciem korporacyjnym*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” 2018, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=600749293&ebSCO=1> (dostęp: 16.04.2022).

⁶² B. Lasocki, M. Skrzek-Lubasińska, *Samozatrudnienie w Polsce — problemy definicyjne, dostępność danych i ich interpretacja*, „Wiadomości Statystyczne” 2016, nr 7 (662).

zasadach wynikających z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), autorzy wysunęli założenia niezbędne do stworzenia definicji samozatrudnienia. Zgodnie z nimi:

1. samozatrudniony działa w celu osiągnięcia zysku;
2. samozatrudnienie musi mieć charakter formalny;
3. samozatrudnienie z założenia polega na osobistej realizacji pracy przez samozatrudnionego;
4. samozatrudnienie jest formą pracy realizowanej na własny rachunek i własne ryzyko — samozatrudniony odpowiada przed kontrahentem za wyniki swojej pracy.

W kolejnym artykule Skrzek-Lubasińskiej znajdują się odwołania do istoty samozatrudnienia na gruncie teorii i praktyki. Autorka wskazuje na wielość stosowanych kryteriów klasyfikacyjnych w zakresie samozatrudnienia oraz podkreśla niemożność jednoznacznego klasyfikowania występujących na rynku niestandardowych form zatrudnienia i pracy. Opierając się na przeglądzie teorii mikroekonomicznych, proponuje kryterium pozwalające na podział samozatrudnionych na zasadnicze kategorie producentów: przedsiębiorców i pracowników. Dzięki temu możliwe będzie także tworzenie typologii samozatrudnienia⁶³.

Tematyka ostatniego artykułu tej autorki obejmuje badanie skali zjawiska samozatrudnienia hybrydowego w Polsce w latach 2013–2017 oraz jego korelacji ze wskaźnikami koniunktury gospodarczej i rynku pracy. Przedstawiono w nim również definicję pojęcia „samozatrudnienie hybrydowe” („przedsiębiorczość hybrydowa”) oraz jego klasyfikacje w literaturze naukowej i badaniach empirycznych. Z badania wynika, że elastyczność samozatrudnienia hybrydowego w Polsce względem zmian na rynku pracy jest większa niż wobec zmian koniunktury. Zdaniem Skrzek-Lubasińskiej wskazuje to na traktowanie samozatrudnienia hybrydowego jako formy dodatkowego dochodu, a nie pracy podstawowej o charakterze rozwojowym⁶⁴.

3. Literatura zagraniczna

Wśród pozycji anglojęzycznych warto wskazać na takie, których autorzy stosują perspektywę europejską w swoich badaniach, na przykład *The Propensity for Entrepreneurship among Rural Populations. A Central and Eastern European Country Perspective*. Należy przypomnieć, że w ścisłym statystycznym ujęciu praca w rolnictwie nie jest uwzględniana w statystyce samozatrudnienia w odróżnieniu od powszechnego podejścia. We wskazanym artykule zastosowano to drugie po-

⁶³ M. Skrzek-Lubasińska, *W poszukiwaniu teoretycznej podstawy samozatrudnienia*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2017, nr 12.

⁶⁴ M. Skrzek-Lubasińska, *Samozatrudnienie hybrydowe — ujęcie teoretyczne i empiryczne*, „Wiadomości Statystyczne / The Polish Statistician” 64, 2019, nr 8.

dejsście w badaniu skłonności do przedsiębiorczości i motywacji do samozatrudnienia wśród ludności wiejskiej⁶⁵.

Samozatrudnienie znalazło się także wśród innych niestandardowych form zatrudnienia opisywanych w analizie porównawczej sytuacji Ukrainy i krajów UE pod tytułem *Preconditions of Non-Standard Employment in the EU and Ukraine: Comparative Analysis*. Spoglądając na problem przez pryzmat wstępnych warunków, autorzy poddali analizie takie niestandardowe formy zatrudnienia jak: *job sharing, employee sharing, part-time employment, telework, outsourcing, outstaffing, staff leasing, voucher-based work, casual work, IT-based mobile work, self-employment, crowd employment* oraz *collaborative models*, identyfikując ich występowanie w gospodarce Ukrainy i Niemiec⁶⁶. W tym ujęciu samozatrudnienie zostało skonfrontowane przede wszystkim z nietypowymi formami pracy najemnej, które w gospodarce XXI wieku stają się codziennością. Zwraca przy tym uwagę wielość form, które są istotnym problemem z punktu widzenia ich klasyfikacji jako samozatrudnienie.

W innym artykule — *Measuring Attitudes in the Self-Employment Intention Model: Methodological Considerations* — znajdujemy opis projektu polegającego na poddaniu samozatrudnienia procesowi modelowania pod kątem pomiaru stosunku (postaw, skłonności) do tej formy zatrudnienia⁶⁷. Jego autorzy przedstawili aspekty metodologiczne związane z przebiegiem modelowania.

Z kolei metoda regresji znalazła zastosowanie w ocenie wartości programów szkolenia umiejętności w zakresie samozatrudnienia, przedsiębiorczości i cech pozapoznawczych przedstawionych w artykule *The Value of Skill Training Programs for Self-Employment, Entrepreneurship and Non-Cognitive Traits. Evidence from a Regression Discontinuity Design*. Samozatrudnienie i przedsiębiorczość ukazane są tu w kontekście kapitału ludzkiego oraz funkcjonowania rynku pracy Nepału. W trakcie analiz potwierdzono pozytywny wpływ programów na rozwój samozatrudnienia i przedsiębiorczości oraz stwierdzono występowanie różnic w odniesieniu do płci, dotyczących zachowań na rynku pracy, zwłaszcza aktywności zawodowej i wzrostu kompetencji⁶⁸.

Odniesienie do pozytywnego oddziaływania samozatrudnienia na rynek pracy znajdujemy w opracowaniu *Self vs. Organizational Employment: The Neglected Case of Positive Spillover*. Autor podkreśla w nim możliwość rozwiązywania tra-

⁶⁵ C. Păunescu, D. Staicu, O. Pop, *The Propensity for Entrepreneurship among Rural Populations. A Central and Eastern European Country Perspective*, „Proceedings of the International Conference on Business Excellence” 12, 2018, nr 1.

⁶⁶ M. Schaefer, O. Hetman, *Preconditions of Non-Standard Employment in the EU and Ukraine: Comparative Analysis*, „Економічний вісник університету” 33, 2017, nr 1.

⁶⁷ J. Mijoč, M. Stanić, J. Horvat, *Measuring Attitudes in the Self-Employment Intention Model: Methodological Considerations*, „Croatian Operational Research Review” 7, 2016, nr 2.

⁶⁸ Sh. Chakravarty et al., *The Value of Skill Training Programs for Self-Employment, Entrepreneurship and Non-Cognitive Traits. Evidence from a Regression Discontinuity Design*, „Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth — Discussion Papers” 238, 2017.

dycyjnych dylematów rodzinnych dzięki możliwości łączenia obowiązków domowych i zawodowych za sprawą samozatrudnienia, co dotyczy obu płci. Wskazuje także wpływ samozatrudnienia na rozwój przedsiębiorczości w postaci rzemiosła, rękodzieła, handlu oraz rozwoju małych i średnich firm⁶⁹.

W kolejnym artykule, zatytułowanym *The Entrepreneurial Value of Arts Incubators: Why Fine Artists Should Make Use of Professional Arts Incubators*, przybliżono badania rynku Niemiec i Wielkiej Brytanii pod kątem kształcenia kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, warunkujących osiągnięcie sukcesu w ramach samozatrudnienia wykształconych artystów — ludzi, którzy postanowili żyć ze sztuki, którą uprawiają. Badanie programów nauczania w szkołach wyższych i innych instytucjach oferujących programy związane ze sztuką pozwoliło zauważyć niewystępowanie odpowiednich treści kształtujących kompetencje przygotowujące absolwentów do samozatrudnienia, dlatego zdaniem autora artyści powinni korzystać z usług profesjonalnych inkubatorów sztuki⁷⁰.

W podobnej tematyce pozostaje artykuł *Institutions and the Shaping of Different Forms of Entrepreneurship*, w którym autorzy badają związki między wpływem instytucji na przedsiębiorczość, samozatrudnienie i innowacje, zakładając istnienie różnic między nimi na poziomie krajowym. Badając wpływ różnic w przedsiębiorczości na powstawanie różnych form przedsiębiorstw, autorzy doszli do wniosku, że relacje między instytucjami a innowacjami i przedsiębiorczością mogą być różne, a czynniki instytucjonalne determinujące samozatrudnienie i innowacje mogą działać w przeciwnych kierunkach — to, co zachęca do samozatrudnienia, może zniechęcać do innowacji i odwrotnie⁷¹.

Artykuł *Gründungen aus Arbeitslosigkeit: nur selten aus der Not geboren und daher oft erfolgreich* opiera się na założeniu, że sytuacje niepozostawiające wyboru często prowadzą do sukcesu, czego przykładem jest tworzenie miejsc pracy przez bezrobotnych. Autorzy zwracają uwagę na znaczenie motywów przyświecających samozatrudnieniu, które prowadzą nie tylko do utworzenia miejsca pracy dla siebie, ale też mogą skutkować tworzeniem miejsc pracy dla innych. Należy zauważyć, że wysokie bezrobocie i brak możliwości znalezienia pracy najemnej skłaniają do samozatrudnienia we wszystkich krajach — podobnie było w Polsce w okresach dwucyfrowego bezrobocia. W tekście podkreśla się również, że przedsiębiorczość wynikająca z rozwiązywania problemów rozwojowych czy dążenia do wzrostu innowacyjności może przybrać także formę start-upu⁷².

⁶⁹ D.J. Prottas, *Self vs. Organizational Employment: The Neglected Case of Positive Spillover*, „New England Journal of Entrepreneurship” 15, 2012, nr 1.

⁷⁰ M. Thom, *The Entrepreneurial Value of Arts Incubators: Why Fine Artists Should Make Use of Professional Arts Incubators*, „Working Paper. Institut für Mittelstandsforschung (IfM) Bonn” 2015, nr 2.

⁷¹ S. El Harbi, A.R. Anderson, *Institutions and the Shaping of Different Forms of Entrepreneurship*, <https://doi.org/10.1016/j.soc.2010.02.011> (dostęp: 16.04.2022).

⁷² M. Caliendo, A.S. Kritikos, *Gründungen aus Arbeitslosigkeit: nur selten aus der Not geboren und daher oft erfolgreich*, „DIW Wochenbericht” 77, 2010, nr 18.

Często jednak nie ma możliwości wyboru czy czasu na dyskusję nad motywami pracy na własny rachunek, gdyż staje się ona koniecznością. W opracowaniu *Young Male Necessity Entrepreneurs: A Case Study in Soshanguve* bezrobocie okazuje się głównym czynnikiem zmuszającym młodych ludzi w RPA do poszukiwania możliwości samozatrudnienia. Wśród wielu wyzwań i problemów, które muszą przezwyciężyć młodzi przedsiębiorcy, szczególnie ważna jest rola sieci społecznościowych. Z badań wynika bowiem, że przedsiębiorcy z silnymi sieciami społecznościowymi zakładają bardziej udane przedsięwzięcia biznesowe, stąd wniosek, że jest to strategia pozwalająca rozwijać przedsięwzięcia stojące na bezpiecznych podstawach⁷³.

Selbstständige Medienschaffende in der Netzwerkgesellschaft to praca doktorska poświęcona tematyce samozatrudnienia w odniesieniu do grupy niezależnych specjalistów medialnych, poruszających się w społeczeństwie sieciowym. Samozatrudnienie pojawia się w tekście w różnych kontekstach, na przykład uzasadnienia decyzji o samozatrudnieniu z punktu widzenia szans i ryzyka (klasyczne, nieplanowane, wymuszone, spontaniczne). Autorka omawia również ekonomiczne i przestrzenne warunki samozatrudnienia w porównaniu do pracy na etacie (zdobywanie zleceń, miejsce pracy, praca i życie osobiste, swoboda i mobilność, bezpieczeństwo socjalne). Ukazuje możliwe specjalizacje pracy w sieci oraz związki z przepisami prawa autorskiego, co ma duże znaczenie w przypadku zawodów związanych z mediami⁷⁴.

Jeden z aspektów samozatrudnienia, który nie jest często podejmowany w literaturze, to dochody z tego tytułu, a zwłaszcza ich poziom w stosunku do wynagrodzeń pracowników etatowych. Artykuł *Inequality for Wage Earners and Self-Employed: Evidence from Panel Data* poświęcony jest tym właśnie zagadnieniom, analizowanym na podstawie danych panelowych dotyczących Hiszpanii w latach 1987–1996. Autorzy sformułowali wnioski dzięki wyodrębnieniu stałej i zmiennej części wynagrodzeń i dochodów, które w obydwu badanych grupach w różny sposób wpływały na wielkość wynagrodzeń, a w konsekwencji — na różnice pomiędzy badanymi populacjami. Konkluzja artykułu dotyczy nie tylko potwierdzenia istniejącego zróżnicowania, ale także konieczności prowadzenia badań poszczególnych komponentów wynagrodzeń; dzięki temu możliwe będzie stosowanie odpowiedniej polityki w odniesieniu do pracowników etatowych i pracujących na własny rachunek⁷⁵.

W ten nurt rozważań wpisuje się artykuł *El coste de oportunidad como determinante del autoempleo en la Unión Europea (UE 25)*, opisujący wykorzystanie kosztu alternatywnego jako wyznacznika samozatrudnienia w Unii Europejskiej. Koncepcja badania opiera się na założeniu, że na skłonność do przedsiębiorczo-

⁷³ S. Skosana, *Young Male Necessity Entrepreneurs: A Case Study in Soshanguve*, [dissertation], <https://repository.up.ac.za> (dostęp: 26.04.2022).

⁷⁴ G. Vogl, *Selbstständige Medienschaffende in der Netzwerkgesellschaft*, [doctoral thesis], <http://mediatum.ub.tum.de/node?id=626175> (dostęp: 26.04.2022).

⁷⁵ P. Albarrán Pérez, R. Carrasco Perea, M. Martínez-Granado, *Inequality for Wage Earners and Self-Employed: Evidence from Panel Data*, „Documentos de trabajo. Economic series” 2007, nr 24.

ści składają się dwa wewnętrzne czynniki: atrakcyjność pracy na własny rachunek oraz atrakcyjność pracy na etacie, które w różny sposób wpływają na poziom przedsiębiorczości. Konstatacja ta powinna być brana pod uwagę przy formułowaniu odpowiednich zapisów polityki przedsiębiorczości⁷⁶.

Z kolei opracowanie *Contributions of Home-Based Businesses to Regional Economic Development* przedstawia wyniki badania przeprowadzonego w Australii Zachodniej, obejmującego profil regionalnie zlokalizowanych firm jednoosobowych i analizującego wkład gospodarczy, jaki wniosły one do rozwoju swoich obszarów geograficznych. Wynika z niego, że „firmy domowe” oparte na samozatrudnieniu są przeważającą formą przedsiębiorczości i najszybciej rozwijającym się segmentem biznesu w większości gospodarek zachodnich. Podmioty takie wzbudziły przy tym duże zainteresowanie władz publicznych ze względu na ich potencjał w zakresie rozwoju gospodarczego i wzrostu dla społeczności, w których działają⁷⁷.

Natomiast artykuł *Entrepreneurship in the EU: To Wish and Not to Be* zawiera analizę faktycznej i ukrytej przedsiębiorczości w 15 krajach UE oraz w USA, przeprowadzoną na podstawie badania ankietowego. Miernikiem przedsiębiorczości ukrytej jest tu prawdopodobieństwo preferowania samozatrudnienia ponad zatrudnienie. W badaniu wykorzystano typowe zmienne demograficzne (wiek, płeć, wykształcenie) oraz zmienne opisujące specyfikę krajów w zakresie postrzegania przez respondentów czynników decydujących o przedsiębiorczości, takich jak: stan administracji, dostępność wsparcia finansowego oraz deklarowana skłonność do ryzyka. Niestety żaden z krajów europejskich nie wypadł w badaniu lepiej niż USA⁷⁸.

W tekście *Self-Employment and Entrepreneurship: A Theoretical Approach* podjęto próbę objaśnienia kategorii samozatrudnienia i przedsiębiorczości występujących w UE oraz relacji między nimi w kontekście rynku pracy. Nie jest to łatwe, biorąc pod uwagę istniejące w literaturze różnice definicyjne i interpretacyjne oraz dynamizm rynku pracy w odniesieniu do opisujących go terminów. Uzyskane wyniki są pomocne w ustaleniu zależności między analizowanymi kategoriami z punktu widzenia paradygmatu przedsiębiorczości. Ponadto autorki proponują powiązanie określonych form samozatrudnienia z cechami przedsiębiorczości. Dzięki porządkowaniu i sklasyfikowaniu występujących w literaturze terminów i kategorii stworzono podstawy do rzetelnych metodologicznie badań porównawczych dotyczących przedsiębiorczości i samozatrudnienia oraz ich roli na współczesnym rynku pracy⁷⁹.

⁷⁶ L.M. Zapico Aldeano, M. Nieto Antolín, M.F. Muñoz Doyague, *El coste de oportunidad como determinante del autoempleo en la Unión Europea (UE 25)*, <http://dialnet.unirioja.es/servlet/oaiart?codigo=2710931> (dostęp: 24.04.2022).

⁷⁷ C. Wang et al., *Contributions of Home-Based Businesses to Regional Economic Development*, http://www.anzam.org/wp-content/uploads/pdf-manager/1165_ANZAM2009-059.PDF (dostęp: 24.04.2022).

⁷⁸ I. Grilo, J.M. Irigoyen, *Entrepreneurship in the EU: To Wish and Not to Be*, „Small Business Economics” 26, 2006, nr 4.

⁷⁹ J. Szaban, M. Skrzek-Lubasińska, *Self-Employment and Entrepreneurship: A Theoretical Approach*, „Journal of Management and Business Administration. Central Europe” 26, 2018, nr 2.

Podsumowanie

Liczba publikacji na temat pracy na własny rachunek jest bardzo duża; niniejsze opracowanie przybliżyło ich niewielki wycinek. Umożliwiło to jednak dostrzeżenie, jak szerokie jest spektrum zagadnień badawczych wiążących się z tym rodzajem pracy. Podkreśla to olbrzymią rolę samozatrudnienia we wszystkich gospodarkach świata, nie tylko w skali makro, ale także regionalnej i lokalnej, niezależnie od trwającej od dawna tendencji do koncentracji działalności, występującej praktycznie we wszystkich sekcjach i działach gospodarki. Dokonany przegląd wykazał sporą odmienność ujęć badawczych podejmowanych w literaturze. Należy tu wymienić podejścia ekonomiczne, społeczne, prawne, socjologiczne czy dotyczące zatrudnienia i rynku pracy. W każdym z nich tworzy się zasób terminów na potrzeby opisu i analizy samozatrudnienia, który podlega zmianom pod wpływem takich zjawisk w gospodarce jak integracja czy globalizacja. Jeśli chodzi na przykład o aspekt dotyczący rynku pracy, to w konsekwencji pojawienia się nowych zjawisk i konieczności ich opisu powiększa się zróżnicowanie typów zatrudnienia i zawodów oraz wynikające stąd zmiany struktury przedmiotowej gospodarki, między innymi na poziomie sekcji i działów. Niestety nie zawsze zmiany te są odpowiednio szybko zauważane w powiązanych obszarach, jak prawo, ekonomia czy polityka społeczna.

Spór o poprawność metodologiczną stosowanych terminów ma charakter nieco akademicki. Przyjmowane w Polsce zapisy w dokumentach urzędowych i oficjalnych publikacjach statystyki publicznej są wynikiem prac metodycznych, w których dla klarowności oraz jednoznaczności stosowanej terminologii nie używa się synonimów, lecz tylko pojęcie mające formalną definicję — „pracujący na własny rachunek”. W publikacjach o charakterze naukowym lub publicystycznym zasada ta nie obowiązuje i autorzy mają prawo stosować synonim „samozatrudnienie”, mający ten sam zakres znaczeniowy.

Należy także zauważyć, że wzrasta liczba publikowanych po polsku artykułów tłumaczonych z innych języków, a przede wszystkim liczba publikacji powstałych z wykorzystaniem zagranicznych źródeł — zarówno naukowych, jak i prawnych oraz statystycznych. W sposób naturalny używane w nich określenie *self-employment* jest zwykle tłumaczone jako „samozatrudnienie”. Trzeba przy tym podkreślić, że postępująca unifikacja terminologiczna może zaowocować w przyszłości nowymi wersjami zbiorów metadanych, w których ten termin zyska status formalny.

Niewielka grupa omówionych opracowań zawiera pogłębione rozważania terminologiczne. Publikacje o pracy na własny rachunek różnią się celami, zakresem, stosowanymi metodami i instrumentarium związanym z różnymi dyscyplinami badawczymi, a przede wszystkim z jakością oraz skalą wartości dodanej. Część ma charakter przyczynkarski, wykorzystuje wyłącznie dane wtórne o różnym poziomie aktualności, ale w wielu opracowaniach pojawiły się interesujące dane pier-

wotne, zastosowano pogłębione metody analityczne bądź skoncentrowano uwagę na nowych zjawiskach, w tym występujących w segmencie rynku pracy. Dotyczy to między innymi pracy na własny rachunek jako niezbędnego wymogu współpracy z największymi korporacjami świata, począwszy od formy franczyzowej, a skończywszy na procesie zwanym uberyzacją. Zapewne tym zagadnieniom będą w dużym stopniu poświęcone publikacje o samozatrudnieniu w kolejnych latach. Dlatego cel aplikacyjny przedstawionego opracowania wiąże się z kontynuacją badań w formie systematycznego przeszukiwania piśmiennictwa, które jest metodą wymagającą stosowania ustalonych kryteriów i zasad, prowadzącą do syntezy rezultatów. Należy wyrazić nadzieję, że niniejszy artykuł można uznać za stanowiący istotny przyczynek do problematyki badań nad pracą na własny rachunek w Polsce i na świecie.

Bibliografia

- Albarrán Pérez P, Carrasco Perea R., Martínez-Granado M., *Inequality for Wage Earners and Self-Employed: Evidence from Panel Data*, „Documentos de trabajo. Economic series” 2007, nr 24, <http://dialnet.unirioja.es/servlet/oaiart?codigo=2303425>.
- Andrejuk K., Korniyuchuk A., *Ukraińscy absolwenci polskich uczelni: przechodzenie ze studiów na rynek pracy w kontekście samozatrudnienia*, „Problemy Polityki Społecznej” 2018, nr 1.
- Białek K., *Entrepreneurship of Women and Men in Poland — Job Changes or Becoming a Firm Owner*, „International Journal of Contemporary Management” 16, 2017, nr 1.
- Buchelt B.I., Pauli U., Poczrowski A., *Samozatrudnienie jako forma aktywności zawodowej sprzyjająca ograniczeniu bezrobocia wśród osób młodych w Polsce*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica” 323, 2016, nr 4.
- Caliendo M., Kritikos A.S., *Gründungen aus Arbeitslosigkeit: nur selten aus der Not geboren und daher oft erfolgreich*, „DIW Wochenbericht” 77, 2010, nr 18, <http://hdl.handle.net/10419/151949>.
- Chakravarty Sh., Lundberg M.K.A., Nikolov P., Zenker J., *The Value of Skill Training Programs for Self-Employment, Entrepreneurship and Non-Cognitive Traits. Evidence from a Regression Discontinuity Design*, „Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth — Discussion Papers” 238, 2017.
- Cieślak J., *Samozatrudnienie w Polsce na tle tendencji ogólnoświatowych: wyzwania w sferze polityki wspierania przedsiębiorczości i zabezpieczenia emerytalnego przedsiębiorców*, „Studia BAS” 2019, nr 2 (58), <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2019.10>.
- El Harbi S., Anderson A.R., *Institutions and the Shaping of Different Forms of Entrepreneurship*, <https://doi.org/10.1016/j.socec.2010.02.011>.
- Etat nie jest wcale zły. To samozatrudnienie jest przereklamowane*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2013, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=401955433&ebSCO=1>.
- Eurostat, *Concepts and Definitions*, https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16624435&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=work&CboTheme=&IsTer=&IntCurrentPage=1&ter_valid=0.
- Firma — Samozatrudnienie czasem lepsze niż etat*, „Rzeczpospolita” 8.10.2010, <https://www.rp.pl>.
- Godusławski B., Chądzyński M., Osiecki G., *Zamożni etatowcy mogą uciec w samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 30.10.2017.
- Gołaś J., *Non-Employee Atypical Forms of Employment in Poland: Sociological and Legal Perspectives*, „Ekonomia i Prawo / Economics and Law” 16, 2017, nr 3.

- Grilo I., Irigoyen J.M., *Entrepreneurship in the EU: To Wish and Not to Be*, „Small Business Economics” 26, 2006, nr 4.
- Gródek-Szostak Z., Szelaż-Sikora A., Rorat J., *Znaczenie instytucjonalnego systemu wsparcia przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród kobiet na terenach wiejskich (na przykładzie Punktów Konsultacyjnych Krajowego Systemu Usług)*, „Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych / Problems of Small Agricultural Holdings” 2017, nr 1.
- Grywińska J., *Samozatrudnienie jako nowa forma zarobkowania*, Kraków 2007.
- GUS, *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2021*, Warszawa 2021.
- Jabłońska M.R., Śniegula A., *Blogs as Tools for Improving Young People’s Entrepreneurial Skills and Self-Employment — Case Study of the Most Successful Polish Fashion Bloggers*, „Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie” 67, 2017, nr 1214.
- Jak przejść na samozatrudnienie i płacić ryczałt lub podatek liniowy*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2008.
- Jakie koszty może zastosować osoba na samozatrudnieniu*, „Dziennik Gazeta Prawna” 10.04.2011.
- Jasińska-Biliczak A., *Samozatrudnieni specjaliści — współczesny wymiar ekonomii społecznej*, Warszawa 2017.
- Jędruczyk E., *Opodatkowanie jako czynnik determinujący samozatrudnienie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 76, 2015, nr 1.
- Kawa B., *Jak założyć firmę w Republice Federalnej Niemiec: samozatrudnienie, sp. z o.o., spółka akcyjna i inne formy działalności gospodarczej. Praktyczny poradnik z przykładami*, Warszawa 2011.
- Kiedy lepsze samozatrudnienie*, „Rzeczpospolita” 2010.
- Klucznik-Törö A., *Networking — być albo nie być samozatrudnionych*, [w:] *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór przedsiębiorczych?*, red. M. Skrzek-Lubasińska, R. Sobiecki, Warszawa 2017.
- Kmieć D., *Determinanty samozatrudnienia w Polsce. Czynniki wpływające na decyzję o rozpoczęciu działalności gospodarczej*, [w:] *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór przedsiębiorczych?*, red. M. Skrzek-Lubasińska, R. Sobiecki, Warszawa 2017.
- Konferencje naukowe: „Samozatrudnienie — uwarunkowanie i konsekwencje w sferze praw pracowniczych”*, 30 czerwca 2004 r., „Mobbing”, 26 października 2004 r., Warszawa, oprac. E. Wichrowska-Janikowska, Łódź 2005.
- Koza A., *Samozatrudnienie jako przejaw przedsiębiorczości osób niepełnosprawnych i sposób na wyjście z bezrobocia*, „Marketing i Zarządzanie” 2016, nr 2 (43), <https://wnus.edu.pl/miz/pl/issue/160/article/2326>.
- Kutarba M., *Samozatrudnienie bardziej się opłaca niż praca na etacie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 12.09.2011.
- Lasocki B., Skrzek-Lubasińska M., *Samozatrudnienie w Polsce — problemy definicyjne, dostępność danych i ich interpretacja*, „Wiadomości Statystyczne” 2016, nr 7 (662).
- Lisowska E., *Nowe formy aktywności zawodowej kobiet. Samozatrudnienie i własna firma*, „Monografie i Opracowania / Szkoła Główna Handlowa” 440, 1998.
- Majkowska M., *Podatek liniowy: Nie każdy pracownik może przejść na samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 22.05.2012.
- Majkut R., Pluta J., Żuk P., *Samozatrudnienie — droga do sukcesu czy porażki? Czynniki rozwoju przedsiębiorczości na lokalnym rynku pracy: analiza aktywności ekonomicznej osób samozatrudnionych na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2007.
- Matyszewska E., *Osoba samozatrudniona ma prawo wyboru liniowego PIT*, „Dziennik Gazeta Prawna” 31.01.2012.
- Mijoč J., Stanić M., Horvat J., *Measuring Attitudes in the Self-Employment Intention Model: Methodological Considerations*, „Croatian Operational Research Review” 7, 2016, nr 2.
- Nie ma jak na swoim — wady i zalety przejścia na samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 12.09.2013.
- Niesiołowska D., Szelażowska-Rudzka K., *Samozatrudnienie jako forma przedsiębiorczości indywidualnej w ocenie własnej przedsiębiorców*, „Pieniądze i Więź” 2013, nr 1 (58).

- Niewiadomska A., *Samozatrudnienie jako forma rozwoju przedsiębiorczości osób starszych w Polsce*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów: problemy, innowacje, projekty / Education of Economists and Managers: problems, innovations, projects” 2016, nr 3 (41).
- Păunescu C., Staicu D., Pop O., *The Propensity for Entrepreneurship among Rural Populations. A Central and Eastern European Country Perspective*, „Proceedings of the International Conference on Business Excellence” 12, 2018, nr 1.
- pr, *Co daje samozatrudnienie? Niższy ZUS i utratę przywilejów pracowniczych*, „Wirtualnemedi. Biznes” 20.03.2013, www.m.wirtualnemedi.pl.
- Pramerica *Życie: Samozatrudnienie ze wsparciem korporacyjnym*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” 9.01.2018, https://www.unum.pl/wp-content/uploads/2018/01/2018_01_09_Nowy_rok_nowy_zawodowy_start_informacja-prasowa.pdf.
- Protas D.J., *Self vs. Organizational Employment: The Neglected Case of Positive Spillover*, „New England Journal of Entrepreneurship” 15, 2012, nr 1.
- Puzio-Wacławik B., *Samozatrudnienie jako element systemowego wsparcia rynku pracy w Polsce*, „Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 145, 2013.
- Puzio-Wacławik B., *Samozatrudnienie w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 307, 2013.
- Richert-Kaźmierska A., Wasilczuk J., *Zatrudnienie czy samozatrudnienie — dylematy wspierania aktywności zawodowej osób starszych*, „Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 167, 2014.
- Rocki M., *Analiza samozatrudnienia wśród absolwentów polskich uczelni z roku 2014*, „e-Mentor” 2017, nr 4.
- Samozatrudnienie — konieczność czy wybór przedsiębiorczych?*, red. M. Skrzek-Lubasińska, R. Sobiecki, Warszawa 2017.
- Samozatrudnienie — wady i zalety*, Wirtualnemedi.pl 2015, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=466678822&ebSCO=1>.
- Samozatrudnienie a podatek liniowy*, „Rzeczpospolita” 2012, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=388690152&ebSCO=1>.
- Samozatrudnienie czasem okazuje się lepsze niż etat*, „Rzeczpospolita” 2010, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=279753423&ebSCO=1>.
- Samozatrudnienie jest korzystniejsze od pracy na etacie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2010.
- Samozatrudnienie może zostać ograniczone*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2006.
- Samozatrudnienie nam się przejadło*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2012.
- Samozatrudnienie nie może obchodzić przepisów prawa pracy*, „Rzeczpospolita” 2016, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=514082262&ebSCO=1>.
- Samozatrudnienie: patologia czy norma naszych czasów*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2007.
- Samozatrudnienie w krajach Unii Europejskiej*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2006.
- Schaefer M., Hetman O., *Preconditions of Non-Standard Employment in the EU and Ukraine: Comparative Analysis*, „Економічний вісник університету” 33, 2017, nr 1.
- Skosana S., *Young Male Necessity Entrepreneurs: A Case Study in Soshanguve*, [dissertation], <https://repository.up.ac.za>.
- Skrzek-Lubasińska M., *Samozatrudnienie hybrydowe — ujęcie teoretyczne i empiryczne*, „Wiadomości Statystyczne / The Polish Statistician” 64, 2019, nr 8.
- Skrzek-Lubasińska M., *W poszukiwaniu teoretycznej podstawy samozatrudnienia*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2017, nr 12.
- Skrzek-Lubasińska M., Gródek-Szostak Z., *Różne oblicza samozatrudnienia*, Warszawa 2019.
- Stawką minimalną w umowy-zlecenia i samozatrudnienie*, „DGP — Law” 2016, <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=516121055&ebSCO=1>.
- Stolarska A., *Non-Agricultural Self-Employment as a Factor of Economic Inclusion of the Rural Population*, „Ekonomia i Środowisko / Economics and Environment” 2018, nr 1 (64).

- Surdykowska B., *Między samozatrudnieniem fałszywym a zależnym*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2016, nr 2.
- Szaban J., Skrzek-Lubasińska M., *Self-Employment and Entrepreneurship: A Theoretical Approach*, „Journal of Management and Business Administration. Central Europe” 26, 2018, nr 2.
- Szepelska A., *Samozatrudnienie jako forma wspierania rozwoju przedsiębiorczości regionów*, „Ekonomia i Prawo / Economics and Law” 12, 2013, nr 1.
- Szepelska A., *Wybrane aspekty uwarunkowań kulturowych samozatrudnienia Polek w USA*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Entrepreneurship and Management” 18, 2017, nr 11, cz. 2.
- Thom M., *The Entrepreneurial Value of Arts Incubators: Why Fine Artists Should Make Use of Professional Arts Incubators*, „Working Paper. Institut für Mittelstandsforschung (IfM) Bonn” 2015, nr 2.
- Turczak A., *Pracujący na własny rachunek w Polsce z uwzględnieniem płci i poziomu wykształcenia*, „Marketing i Rynek” 2017, nr 4.
- Tyrowicz J., Smyk M., Liberda B., *Talent Workers as Entrepreneurs: A New Approach to Aspirational Self-Employment*, „Bank i Kredyt / Bank and Credit” 2017, nr 6.
- Vogl G., *Selbstständige Medienschaffende in der Netzwerkgesellschaft*, [doctoral thesis], <http://mediatum.ub.tum.de/node?id=626175>.
- Wang C., Walker B., Redmond J., Breen J., *Contributions of Home-Based Businesses to Regional Economic Development*, http://www.anzam.org/wp-content/uploads/pdf-manager/1165_ANZAM_2009-059.PDF.
- Wiktorowska B., *Składki do ZUS: Nowa ulga zwiększy samozatrudnienie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 27.09.2017, <https://praca.gazetaprawna.pl>.
- Wszyscy przejdą na samozatrudnienie, „Dziennik Puls Biznesu” 2009.
- Zapico Aldeano L.M., Nieto Antolín M., Muñoz Doyague M.F., *El coste de oportunidad como determinante del autoempleo en la Unión Europea (UE 25)*, <http://dialnet.unirioja.es/servlet/oaiart?codigo=2710931>.
- Żukowska J., *Samozatrudnienie — charakterystyka trendu w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Samozatrudnienie — konieczność czy wybór przedsiębiorczych?*, red. M. Skrzek-Lubasińska, R. Sobiecki, Warszawa 2017.